

самосвідомості майбутніх учителів засобами української народнописенної культури. – К.: „Магістр - S”, 1999. – 207 с.

2. О с и п е ц ь Р. О. Українська народна пісня – основа музичного виховання //Мистецтво та освіта. – 2002. - № 3. – С. 6-10.

3. Хрестоматія по методикі музикального виховання. Учебное пособие для студентов пед. институтов /Упоряд. О.А.Апраксина. – М.: Просвещение, 1987. – 272 с.

Федоренко Д.Т., Федоренко О.Б

**ЗАВТРАШНІ ТАЛАНТИ І ГЕНІЇ.
УКРАЇНСЬКА ЕТНОПЕДАГОГІКА ПРО
ІНТЕЛІКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ
ПЕРЕДДОШКІЛЬНИКІВ**

В статье «Завтрашние таланты и гении. Украинская этнопедагогика об интеллектуальном воспитании детей дошкольного возраста.» названы основные пути и средства интеллектуального воспитания в семье, намечены пути его преломления в учебных заведениях и т. д.

Авторы излагают общие положения интеллектуальной работы, знакомят читателей с некоторыми методами и приёмами интеллектуального воспитания юных граждан независимой Украины. Отдельно названы исследования важнейшей сферы развития и формирования юной личности.

In the article “The future talents and geniuses. The Ukrainian ethnopedagogic which concerns with intellectual upbringing of children of under-school age.” named the main ways and binds of intellectual upbringing in family, proposed the ways of its changing in the schools and etc.

The authors tell about general statements of intellectual development and upbringing of children of the Independent Ukraine.

They also called the main separate streams of studying of the main sphere of young personality forming.

Козацька педагогіка – невичерпна криниця мудрості людської про виховання молоді, інтелектуальний розвиток, про побудову взаємин між людьми, про підготовку підростаючого покоління до життя. Козацька педагогіка охоплює усі сфери людської діяльності, вона піклується про здоров'я дитини, її талановитість, щиросердність, про людяність, виявляє турботу про стариків, виховує любов до тварин... Чи є ще така всеоб'ємлюча педагогіка, як українська козацька педагогіка?

А як зростити інтелектуальний талант, або генія? Ця складна справа подається у системі вправ і завдань для учителів, наставників, вихователів, для сім'ї (батька, неньки, дідуся, бабусі), для різних громадян, які беруть участь у вихованні підростаючого покоління в сім'ї, за місцем проживання, в школі тощо.

Система інтелектуальних завдань і вправ має часом несподіваний підхід, але завжди спрямовується на юних громадян України.

Розглянемо одну педагогічну задачу, яка виникла в процесі відвідування школи шестирічним хлопчиком в перші дні навчального року, хоча таких задач може бути безліч.

Універсальні звук і буква.

Шестилітній Микита повернувся разом з мамою із заняття підготовчого до школи класу і засипав татуса захоплюючими вигуками:

- Ти собі не уявляєш! Сьогодні на занятті дізнаюся, що звук „А” може означати що завгодно. Обраниш палець чи наколешся, - кричиш „А”! Малюк плаче, і знову: „А-а”! Матуся співає колисанку, а приспів звучить дивно: „А-а, а-а, а-а, а”! Хлопчики сперечаються про щось, а один, зрозумівши, вигукує: „А”! І усі оті „а” звучать по-різному, а фактично один звук і буква одна – „А”!

- Ну то й що, Микитонько, в житті різні дива трапляються, а сьогодні ти познайомився з одною фантастикою

– універсальними звуками і буквою.

- А-а-а! – проспівав Микита, який ще не знає, що може стати талановитим, а то й геніальним...

Продумайте відповідь на такі запитання:

1. Чи правильно відповів Микитин тато на здивування сина? Доведіть свої судження.

2. Що типового для такого віку ви помітили в поведінці хлопчика? Чому?

3. Чи потрібно заохочувати (спонукати, підтримувати) виникнення аналогічних творчо захоплюючих ситуацій в умовах сім'ї? Аргументуйте свої міркування. Аналогічні завдання слід добирати до кожної задачки.

Коли в сім'ї переддошкільник, необхідно мати книжки про козацтво, про українську культуру, мистецтво, освіту, серед яких обов'язкові твори, повністю чи частково присвячені козацькій педагогіці. Наприклад, досить великий альбом „Український живопис” [5; 1-191] має значну кількість творів про козаків, козацтво, його героїчне минуле. Книга-альбом сформує у дитини кращі естетичні почуття, певні основи історичного уявлення і мислення про життя в Козацькій республіці, стане корисною книгою для всієї сім'ї.

В невеличкій книжці (всього 90 сторінок) „Жили собі запорожці та й на Запорожжі” [6; 1-90] розповідається і документально доводиться, „Як запорожці дітей рослили”, „Як запорожці до жінок ставилися” та інші розділи.

А деякі сім'ї придбали і багаторазово використовують прекрасний великого формату альбом „З української старовини” [1]. На звороті титульної сторінки вміщено слова Д. І. Яворницького про роль козацтва у збереженні Україною незалежності, православної віри, української народності, свободи совісті, людських прав, у створенні високо ідейних і художніх дум, історичних пісень та ін.

Отже, в сім'ї для діточок повинно бути море інтелектуальних книг про козацтво, щоб стати лоцманами в тому морі, бо як же зростити генія чи хоча б талановиту особистість? Лише через книжки, через українські книжки про козацтво, а для

батьків – про українську козацьку педагогіку.

Зрідка все ж трапляється, що дитина залишається байдужою до книжок, або ж має дивне, неординарне ставлення до них. Отоді забийте на сполох: ваша дитина інтелектуально відстає від однолітків. Негайно киньтесь врятовувати вашого Лесика чи вашу Лесю, у яких „поїзд інтелектуального виховання” загальмував на якомусь полустанку і ніяк не добереться до потрібної станції „Диво дитячої книги”.

Запам'ятайте і не забудьте!

- Козацька (народна) мудрість стверджує: „Книгу читай – розуму набирай!”. Отже, українська козацька педагогіка завжди до книги ставилась настільки шанобливо, як до рідної неньки.

„З книгою подружишся – недоліків позбудешся”, - ця мудрість для всіх: і для дітей, і для підлітків, і для дорослих.

У переддошкільний вік не засипайте дитину книжками, знайомство з кожною – то подія! Принесіть, припустимо, Януша Корчака „Король Матіуш перший” і покладіть на стіл і повідомте, що найближчими днями відбудуться регулярні зустрічі із цим дивом, почнемо сім'єю читати вголос! І відійдіть собі у інших справах. (Але можуть бути твори безпосередньо про козачат і їх батьків.)

І відбудеться диво: ваше дитя переддошкільного віку трепетно схопить очікувану чарівність і обов'язково зазирне до неї, спершу погортає найбільш великі і нечуваної краси (для дитячої уваги) малюнки художника – оформлювача книги, і уже точно чекатиме завтрашнього свята зустрічі з книгою, благатиме побачити уже сьогодні це диво спілкування з мудрістю Людською, яка, як відомо, „вчить, як на світі жить”.

Взагалі, батькам слід дбати, щоб в кожній сім'ї накопичувалась дитяча бібліотечка (у тому числі і з життя козацтва), щоб діти читали ці твори. Можна порадити, щоб кожна дитина своєчасно познайомилася з такими книжками:

Вік живи – вік учись. – К.: Рад. школа, 1961; Народ скаже – як зав'яже. – К., Веселка, 1971; Скарби мудрості. – К.: Рад. школа, 1966; 1000 крилатих виразів української літературної мови. – К.: Наукова думка, 1964; Фольклорний

збірник Матвія Номиса. – США, 1985; Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше, або збірник українських приказок та прислів'їв різних років видання.

Слід придбати всі або деякі з них, бо без народної мудрості інтелектуальне виховання ой як нелегко будувати, навіть неможливо.

Завдання до роботи

над створенням щоденника „Кришталевої криниці козацької мудрості” для переддошкільників.

Виберіть якийсь зошит чи невеликий яскравий блокнот з козацькою символікою чи малюнками про козацтво і занесіть до цього записничка української козацької етнопедагогіки, прочитавши разом з вашим переддошкільником і обговоривши, прислів'я та приказки.

Краще гостре слово від друга, ніж улесливі від ворога.

Гостре слово не вбиває, а виліковує.

Гострого слова бояться злодії та бюрократи.

Гострого слова бояться нечисті совістю.

Гостре слово штрикає больніше швачки.

Гостре слово, як бритва: відріже – не склеїш.

Інколи гостре слово лікує краще заморських ліків.

Зарубіть на носі (нове завдання).

Не бійтеся, ця фраза – ідіома, і у переносному змісті означає запам'ятати міцно, назавжди...

Якщо ви не проводили в своїй сім'ї засідання педради, то почніть з цієї суботи, бо сімейна педрада – то велика рушійна сила у вихованні юного громадянина на основах козацької педагогіки.

На сімейну педагогічну раду.

Будьте ласкаві, обговоріть спершу такі питання:

- Жодного запотилічника! Нехай ваше житло не знає очкура, ременя, пояса, лозини... Жодного стусана ні в яке місце! (Запам'ятайте: інакше в старості такі діти запросто здадуть вас до будинку престарілих!)

- Жодного поганого слова на адресу дитини переддошкільного віку, і взагалі лихослів'я в домі, де є діти

переддошкільного віку. Інакше ваша старість буде наповнена лихослів'ям з нагоди чогось і без усякої нагоди!

- Не пийте, не куріть при дітях, а то й взагалі в домі, де зростають переддошкільники. Інакше ви не встигнете оглянутися, як в двері постукають працівники комісії (міліції) у справах неповнолітніх, а то й кримінальна міліція чи прокуратура.

І не ховайтесь за розхожу фразу: „Мій батько пив і курив, його батько пив і курив, і нічого...” А що з того вийшло? Так ото ж... А мова йде про інтелектуальне виховання переддошкільника...

- Не крадіть, нехай ніколи нічого не з'являється вдома, де ростуть діти, навіть пір'їнки чи кульової копійчаної ручки, бо принесете щось чуже, а через роки не наноситеся передач до казенного дому. Першопричина забудеться, але ж то ви будете причиною дитячої біди. Зарубайте це собі на носі.

- Не висловлюйте зневажливі слова про батьків своїх. Інакше вас самих зневажатимуть власні діти і ... відвезуть вашу старість на звалище.

- Не підніміть руку ні на дружину свою, ні на чоловіка чи дітей ваших, ні на кого іншого, бо виховане у такий спосіб черстве серце і на старість не відтане, не зігріє своїх майбутніх дітей і не пригріє вас самих. Адже народна педагогіка не жартує... А ми ж говоримо про інтелектуальне виховання, в якому ніяких дрібничок! Усе рівнозначне вибуху потужної бомби, навіть якщо вона подається з посмішкою, ніби жартома...

Ще одне завдання.

Порівняйте категоричні заповіді української козацької педагогіки з 10-ма заповідями Божими, запишіть їх.

1. Я, Господь, Бог твій; нехай не буде в тебе інших богів, окрім Мене!

2. Не роби собі ідола і нічого подібного до того, що на небі вгорі, ні до того, що на землі знизу, ані до того, що в водах і під землею; не поклоняйся їм і не служи їм.

3. Не призывай Імення Господа, Бога твого надаремно.

4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його!

5. Шануй свого батька і матір свою, - щоб довгі були твої дні на землі!

6. Не вбивай!

7. Не чини перелюбу!

8. Не кради!

9. Не свідкуй неправдиво на свого ближнього!

10. Не пожадай нічого того, що є у ближнього твого. (М. 20:1 – 17)

- Що є у них спільного? Що становить суто педагогічні трактування?

- Подумайте, скільки років (століть) Заповідям Божим, а скільки народно-педагогічним порадам-вимогам?

- Чому слід виконувати (дотримуватися) Божих заповідей і народно-педагогічних? Мотивуйте свої судження.

Заповіді Божі запишіть на окремому листочку, і більше нічого не пишуть поруч.

Постарайтесь, щоб дитина запам'ятала ці Заповіді Господні як догму часу і козацької педагогіки, як сходинку до інтелектуальної краси.

Педагогіка здоров'язабезпечення.

Переписуючи вимоги козацької педагогіки по здоров'язабезпеченню, складіть власний Кодекс здорового життя, запишіть його.

- Особливості інтелектуального зросту і виховання берегині-дівчинки переддошкільного віку в сім'ї на кращих здобутках української козацької етнопедагогіки.

- Вдосконалення режиму дня і фізичного навантаження на юний організм як складова частина комплексного підходу виховання дівчинки-берегині, переддошкільниці в сім'ї.

- Особливості загартування юної особистості і профілактики простудних захворювань засобами організації побуту і дозвілля в умовах сімейного виховання.

- Традиції національного харчування в житті і побуті дитини переддошкільного віку.

- Особливості інтелектуального спілкування однолітків переддошкільного віку в умовах української сім'ї.

- Сімейні (родинні) свята, ювілеї і особливо дитячі торжества в сім'ях, їх інтелектуально-виховне значення.

Примітка. Тематика обговорень проблем на сімейній педагогічній раді може змінюватись за певних умов, у залежності від рівня педагогічної культури, інтелектуального стану батьків. (Варто зазначити, що існує 10 рівнів інтелектуального виховання, найвищий – 10-й, якому притаманні 90-100 умовних оціночних одиниць...)

Завдання з козацької педагогіки можуть носити практичний характер (зробити, виконати фізичні вправи, полагодити, відновити чи відремонтувати стару козацьку річ), а можуть нагадувати практичні заняття з основ наук (вивчити козацьку пісню чи вірш, написати невеличкий твір з елементами роздуму, підготувати ранок чи день відпочинку тощо). Наприклад, завдання для роздумів:

„І від солодких слів буває гірко”.

Обговоріть із своїм переддошкільником народні прислів'я і приказки, запишіть їх до свого записничка.

Життя дається на добрі діла.

За добрими ділами завжди ходить добра слава.

З добрими ділами не запізнишся.

Зробивши добро, не говори про нього.

Змій не вірить, що є добрі діла і добрі люди.

Пригадайте, а які прислів'я і приказки про виховання добра ви уже чули?

„Засвіт встали козаченьки...”

„Вечори з творів української піснетворки Марусі Гордіївни Чурай (1625-1653)”.

В українській етнопедагогіці творчість славетної піснетворки, доньки Полтавського полковника Гордія Чурая Марусі, посідає особливе місце – її пісні досі звучать як народні. „Посіяла огірочки”, „Біля греблі шумлять верби”, „Засвіт встали козаченьки” та ін., кілька століть зберігалися як фольклорні.

Кожен український інтелектуал повинен знати і Марусю Гордіївну Чурай – вельми трагічної особистісної долі, і її безсмертні пісні.

Найкраще із пісенно-поетичним спадком знайомити переддошкільників на спеціальних (нехай всього 20-хвилинних, але в ім'я інтелекту дитини, двічі-тричі на тиждень, пісенних вечорах „Трагічні струни Чураївни”).

Це можуть бути імпровізовані концерти-розспіви матері, тата і його (чи її) Павлуся (Олесі) прослуховування записів пісень Марусі Чурай у виконанні Кубанського народного хору, Національної капели бандуристів, Українського народного хору ім. Г. Верьовки та ін., просто прочитування текстів пісень Марусі Чурай, якщо з якихось причин не знайдено нотного мелодійного супроводу.

Примірний репертуар на кілька тематичних вечорів.

1. „Ішов милий горонькою”,
„Грицю, Грицю до роботи”,
„Прилетіла зозуленька”,
2. „Ой Боже ж, мій Боже, милий покидає”,
„Сидить голуб на березі”,
„Ой не ходи Грицю”,
3. „Зелений барвіночку”,
„Чом не гудуть буйні вітри”,
„Як з тобою ми спізнавались” та ін.

Простежте, будь ласка, як у вашої дитини розвинувся інтерес до творів „славної української піснетворки Марусі Гордіївни Чурай”? що в тому процесі виявилось неповторним, а що здалося інертним, пасивним?

Нарешті, які, по-вашому, пісні Марусі Чурай найбільш плідно вплинули на інтелектуальне виховання вашої дитини?

Мотивуйте свої судження.

Кожне завдання для переддошкільника слід формувати з огляду на інтелектуальний розвиток особистості, його покращення, якісні зміни на краще.

„Бандуристе, орле сизий”.

Персональна виставка юного скульптора.

Українська етнопедагогіка свідчить: „Скульптором ти можеш і не стати, але матеріал і форму навчись відчувати”. Це значить, що кожна дитина повинна уміти працювати з

пластиліном і глиною, уміти „рукотворити” образ спершу будь-якої живої істоти, потім – людини. Добре, коли в сім’ї заохочується такий вид діяльності, переддошкільник має своє робоче місце скульптора, достатньо ілюстрованого матеріалу...

Що ж, собачку, козу, корову, коня, півника тощо – переддошкільник може рукотворити і по пам’яті.

А от дайте йому завдання: зліпити бандуриста, який грає на кобзі. Розкажіть, хто такі сліпі кобзарі-бандуристи минулого, яка їх роль в збереженні української культури, познайомте з пісню „Взяв би я бандуру”, народною пісню на слова Т. Г. Шевченка „Перебендя”, іншими, з книгою „Портрети українських кобзарів О. Сластьона” (-К., 1961), в якій зібрані портретні образи багатьох (більшості) українських кобзарів минувшини.

І нехай переддошкільник творить „Кобзар співає думи”, „Кобзар і поводир”, „Тарас Шевченко – Кобзар” та ін.

Коли набереться десяток-два оригінальних скульптур Вашого майбутнього генія, разом з учителькою підготовчого класу та батьками переддошкільника варто організувати в класі разову (одноденну чи кількаденну) виставку „Бандуристе, орле сизий”.

Потурбуйтеся про рекламу в класі і серед підготовчих класів, про запрошувальні квитки, і кілька штук збережіть „на потім”, які не втратять своєї пізнавальної та інтелектуальної значимості протягом усього підліткового, юнацького і навіть дорослого життя людини, яка опинилася на зламі епох, століть і тисячоліть...

У козаків була добра традиція проводити сімейні вечори. Правда, були і розпивочні, але то зовсім інша тема і справа. А в хаті під стріхою, при свічках, козачата розказували казки і вірші, співали пісні, гомоніли про шкільні справи, а батьки та діди розповідали про козацьке життя, про битви та походи...

Рекомендуємо такі сімейні вечори:

1. Кирило Кожум’яка запрошує гостей.
2. Як козаки через моря ходили.
3. Чому козаки коней любили і товаришували з ними.

4. Козацькі любимі пісні.
5. Що нового на книжковому фронті та ін.

Література:

1. З української старовини. / Текст Д. І. Яворницького, переклад з рос. та упор. Ю. О. Іванченка. – К., 1991.
2. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки. – К., 2003.
3. Любар О. О., Федоренко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні. Частина четверта. Козацька республіка. – К., 1999.
4. Проблеми оновлення змісту початкової школи на сучасному етапі реформування школи. Випуск 1. / Упор. О. О. Любара. – Кривий Ріг, 2002.
5. Український живопис: Сто вибр. творів: Альбом. / Автор-упор. Ю. Б. Беличко. – К., 1989.
6. Федоренко Д. Т. Жили собі запорожці та й на Запорожжі... Ліричні розвідки, топонімічні легенди, козацькі афоризми та гумор Середньої Наддніпряниці в записках Дмитра Федоренка. – К., 1994.
7. Федоренко Д. Т., Мартянова Г. М. Запорозькі козачата. Матеріали до лекцій, навчальний план і методичні рекомендації з проблем відродження фольклорних ансамблів учнів 1-4 класів національної школи. – Кривий Ріг, 1996.

Андріанов В.Є.

АБЕТКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статтє предпринята попытка обосновать инновационную роль изучения азбуки посредством спортивной атрибутики и видов спорта, что дает возможность расширить содержание и методы педагогического воздействия на младших школьников для познания самого себя, приучать к регулярным